

Úvod do politik harmonizace práce a rodiny a veřejná péče o děti

Kurz SPR/VPL 457
Blanka Plasová

Definice harmonizace práce a rodiny

- V rámci harmonizace práce a rodiny jde o nalezení a zajištění **určitého stupně fungující a přijatelné kombinace placené** (povinnosti v zaměstnání) a **neplacené práce** (práce v domácnosti společně s péčí o závislé členy rodiny).
- Pro sladování pracovních a rodinných povinností rodičům napomáhá rozsah **formálních opatření** (například opatření rodinné politiky, zaměstnavatele) i **neformálních opatření** (například výpomoc partnera při zajištění domácích prací), které přispívají pracujícím rodičům k tomu, aby naplnili očekávání zaměstnavatele, stejně tak jako potřeby členů rodiny.
- To znamená, že balancování práce a rodiny je spoluutvářeno **příležitostmi**, které jsou rodičům dostupné a jejich **schopnostmi je využít**.
- Dále také **shodou mezi** těmito nabízenými **příležitostmi a preferencemi či očekáváním rodin s dětmi vůči nim**.

Významné aspekty potřeby harmonizace práce a rodiny (Sirovátka 2004, Lewis 2006)

- **Občanská práva** (rovné šance mužů a žen na TP, právo na péči – poskytovat i dávat)
- **Ekonomický efekt** (participace všech dospělých na TP)
- **Demografický efekt** (vysoká úroveň fertility)
- **Sociální efekt** (eliminace rizika chudoby a prevence sociální exkluze)

Akteři a legitimita problému z různých úhlů pohledu I.

1. Stát

- Zajištění občanských práv
- Demografické důvody
- Udržitelnost sociálního systému
- Očekávání obyvatel - spoluzodpovědnost státu při výchově dětí
- Snížení rizika nezaměstnanosti žen s dětmi

Akteři a legitimita problému z různých úhlů pohledu II.

2. Rodiny

- Změny rodinného chování
- Změny hodnotového systému
- Nutnost dvou příjmů
- Nároky trhu práce

Aktéři a legitimita problému z různých úhlů pohledu III.

3. Zaměstnavatelé

- Požadavky zaměstnanců
- Legislativní závazky
- Hodnotová východiska
- Ekonomické důvody

Paradigmata/diskurzy nerovnováhy mezi prací a rodinou v evropské politice

- **3 odlišné racionální principy → odlišné typy opatření/instrumentů**
- Odklon od ‚čistého‘ principu rovných příležitostí k agendě ekonomického růstu
- X Právo dávat /přijímat péči + snaha o tzv. de-genderování péče = nižší priority
- 1. **Paradigma státu sociálních investic** (*social investment state*)
- 2. **Model tranzitivního trhu práce** (*transitional labour market model*)
- 3. **Paradigma osobní/individuální zodpovědnosti** (*personal responsibility perspective*)

Základní nástroje HPR

Základní dělení:

- **Opatření umožňující opuštění trhu práce z důvodu rodičovství** – jde zejména o finanční dávky a daňové úlevy, které kompenzují ztrátu příjmu v době péče o dítě a náklady na péči o dítě. A dále existence schémat mateřské, rodičovské, případně otcovské dovolené. (přednáška [Mateřská a rodičovská dovolená](#))
 - **Flexibilní opatření v zaměstnání** – zejména flexibilní uspořádání (přednáška [Role zaměstnavatelů a HPR](#))
 - **Služby zajištění péče o dítě** – zejména pro děti od 0 do 6 let, které umožňují návrat na trh práce. (dnes)
- +
- *Legislativní ochrana rodičů na TP* (služební cesty, úprava pracovní doby, ošetřena možná rizika některých zaměstnání pro těhotné a kojící matky apod.) (dnes)
 - *Politiky zaměstnanosti zohledňující zhoršené postavení pečujících rodičů na TP* – pomalu vymizely (od roku 2012 rodiče nejsou skupinou s potřebou tzv. zvláštní péče)

Legislativní ochrana

- Opatření na státní úrovni, které chrání rodiče na trhu práce a jsou směřovány k zaměstnavatelům (*Zákoník práce, obligatorní opatření vs. dobrovolná*)
- Možnosti „úniku“ z povinnosti dodržovat daná opatření
- Zákaz diskriminace rodičů (žen) vs. Účinná kontrola
- Legislativní ochrana zaměstnanců (a tedy i rodičů) se více dodržuje, případně zvyšuje ve **větších organizacích**, kde existují **odborníky** a probíhá **kolektivní vyjednávání**.

Služby péče o děti od 0 do 6 let

Východiska hodnocení služeb péče o děti (OECD)

- Vztah mezi **kvantitou a kvalitou** péče a **podporou státu vs. tržní poskytování**
- Důraz na zajištění co nejširší **dostupnosti**
- A zlepšování **kvality** služeb péče

Hlavně prostřednictvím:

- **Zvyšováním veřejných investic a**
- **Podporou vzdělávání pracovníků** v těchto službách

Problémy marketizace služeb péče

- **Tlak na přesun zajištění péče do formálního a placeného sektoru → RIZIKA:**
- Problém **nedostupnosti** pro rodiny s nižším než mediánovým příjmem
- **Černý trh**
- **Nízká kvalita** (minimálně diferenciací standardů kvality v různých lokalitách)
- **Pracovní místa** v tomto sektoru jsou také méně kvalitní a obsazena opět ženami → posiluje marginalizaci žen na TP
- **Emocionální a vztahová dimenze péče** – nelze koupit ani prodat

Současné možnosti zajištění péče o děti v České republice

- Dětské skupiny
- Mikrojesle
- Mateřské školky
- Soukromí poskytovatelé služby péče

System kolektivních služeb denní péče o děti v ČR (Paloncyová et al 2014: 16)

Dětské skupiny

- ❑ Péče jako nezisková aktivita
- ❑ Legislativní ukotvení – zákon č. 247/2014 Sb., ve znění novely č. 127/2015 Sb.
- ❑ Péče regulovaná MPSV, zavádí pravidla a podmínky pro různé typy zařízení (povinná registrace)
- ❑ Poskytovatelé: zaměstnavatel, územní samosprávný celek, obecně prospěšná společnost, ústav, nadace, nadační fond, vysoká škola, církev
- ❑ Velikost skupiny – 6 dětí na 1 pečovatele, 7 až 24 dětí na 2 pečovatele, pokud je jedno z dětí mladší 2 let pak 3 pečovatelé
- ❑ Věk dětí: od 1 do 6 let

Dětské skupiny

- **Kvalifikační požadavky:** všeobecná sestra, zdravotnický asistent, ošetřovatel, porodní asistentka, zdravotně – sociální pracovník, zdravotnický záchranář, psycholog ve zdravotnictví nebo specializovaná způsobilost k výkonu povolání klinického psychologa, sociální pracovník, předškolní pedagog, lékař, chůvy
- **Hygienické požadavky na prostory a provoz** jsou upraveny vyhláškou č. 281/2014 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz dětské skupiny do 12 dětí, a vyhláškou č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých
- Regulace ohledně prostoru, hygieny, bezpečnosti a stravování
- **Projekt dětské skupiny** – vhodné prostory, zajištění úprav prostor dle projektu, schválení dotčených orgánů (stavebního úřadu, hygienické stanice, hasičů)

Dětské skupiny

- ❑ Povinné pojištění odpovědnosti za újmu podmínkou
- ❑ Plán výchovy a péče podmínkou (obsah ale není vymezen zákonem)
- ❑ Smlouvy s rodiči o poskytování péče
- ❑ **Školovné** – sleva na dani pro rodiče, kteří mají dítě v dětské skupině nebo jiném obdobném zařízení, ve výši jedné minimální mzdy za rok
- ❑ Náklady na provoz dětské skupiny jsou pro zaměstnavatele **daňově uznatelné**
- ❑ **Soukromá zařízení kombinují financování od rodičů, města, kraje** (skrze granty) - např. Jihomoravský kraj má schéma na podporu vzniku dětských skupin
- ❑ ESF – průběžná výzva – 882 milionů Kč pro celou ČR mimo Prahu + 118 milionů Kč pro Prahu
- ❑ **ŽÁDNÉ SYSTEMATICKÉ FINANCOVÁNÍ Z NÁRODNÍ NEBO MÍSTNÍ ÚROVNĚ NENÍ K DISPOZICI**

Mikrojesle

- Mikro-jesle jsou koncipovány jako **veřejná služba péče o děti** (zatím v pilotní fázi), která nabízí pravidelnou profesionální péči o děti **od šesti měsíců do čtyř let v kolektivu maximálně čtyř dětí**, a to pět dní v týdnu minimálně osm hodin denně.
- **Grantové schéma z ESF** – 40 milionů Kč pro Prahu, 100 milionů Kč pro ostatní regiony, preference velkých měst

Soukromá sféra – komerční subjekty

Zákon č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání - odpovědným orgánem je Ministerstvo průmyslu a obchodu bez vazby na jiné rezorty.

1. Volná živnost: „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“ (většinou tzv. hlídací agentury)

- Jde o poskytování služeb souvisejících s chodem domácnosti, jako je vaření, úklid, praní, žehlení, péče o zahradu, zajišťování nákupů, včetně individuální péče o děti nad tři roky věku v rodinách a pouze příležitostné krátkodobé hlídání dětí (včetně dětí do tří let věku), a zajištění péče o osoby vyžadující zvýšenou péči

2. Vázaná živnost: „Péče o děti do 3 let v denním režimu“

- Není zdravotnické zařízení, ale podnikatel musí zajistit péči osobami splňujícími odbornou způsobilost.
- Bylo požadováno **zdravotnické vzdělání**, ale od roku **2008 rozšířeno** o **sociální pracovníky** a osoby v **sociálních službách**, sanitáře, porodní asistentky apod.....
- Požadavky na hygienu, stravování, osvětlení, vytápění, mikroklimatické podmínky, na stravování

Problematické body poskytování péče o dítě v soukromé sféře

- ❑ Finanční a organizační náročnost vázané živnosti pro zřizovatele.
- ❑ Finanční náročnost/nedostupnost pro klienta.
- ❑ Prostorová nedostupnost služby (je rozšířenou pouze ve větších městech)
- ❑ Omezení možností zajištění péče o děti do 3 let věku.
- ❑ Problematické je dosažení a ověření kvality péče o děti.
- ❑ Častá nedůvěra rodičů – malá tradice soukromě poskytované péče o děti.

Mateřské školy

- **Předškolní zařízení** (součást **vzdělávacího systému** - rezort MŠMT)
- **Určeno dětem zpravidla od 3 let do 6(7) let věku.**
 - *Osobnostní a všestranný rozvoj dítěte v návaznosti na výchovnou funkci rodiny.*
 - *Cílem je získávání sociálních zkušeností, poznatků o světě a specifická příprava na pokračující vzdělávání prostřednictvím hry s ostatními dětmi.*
 - *Představuje jednu z možností, jak dětem „vylepšit“ rozvojové a vzdělávací podmínky a jak dětem, které jsou znevýhodněné, napomoci k vyrovnání jejich vzdělávacích a životních šancí.*
- **Legislativní ukotvení:** Školský zákon (č.561/2004 Sb.)
- **Zřizovatelem** je zpravidla obec (+ soukromý zřizovatel či církev)
- **Financování:** „třízdrojové“ (státní rozpočet, zřizovatel a poplatky rodičů)
- **Pracovníci/ice** jsou pedagogové.

Novinky MŠ

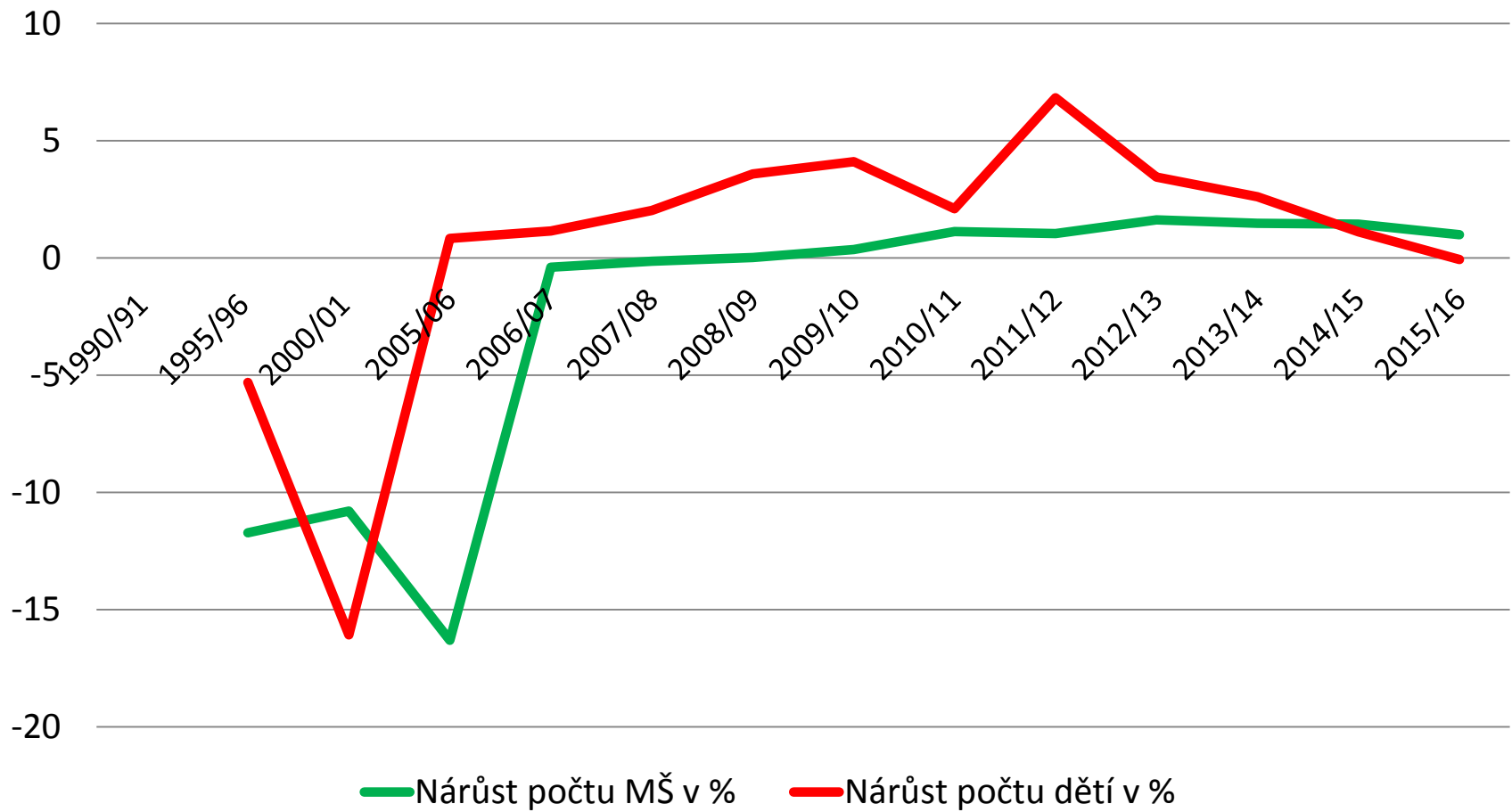
- Povinný předškolní rok – bezplatný
- Nárok na místo pro děti čtyřleté od roku 2017, pro tříleté od roku 2018, pro děti dvouleté od 2020
- Povinně se snižuje maximální kapacita třídy (24 dětí) v případě vzdělávání dítěte se specifickými potřebami nebo děti dvouleté
- Lesní školky jsou od 1.9. 2016 školskými zařízeními

Vývoj počtu MŠ

Školní rok	Počet MŠ	Počet dětí	Prům. dětí ve třídě
1990/91	7 335	352 139	21,7
1995/96	6 475	333 433	22,7
2000/01	5 776	279 838	22,2
2005/06	4 834	282 183	22,7
2010/11	4 880	320 612	23,5
2011/12	4 931	342 521	23,7
2012/13	5 011	354 340	23,7
2013/14	5 085	363 568	23,6
2014/15	5 158	367 603	23,4
2015/16	5 209	367 361	23,2

Zdroj: Statistické ročenky školství (MŠMT)

Meziroční nárůst počtu dětí v MŠ a zařízení MŠ v %

Zdroj: Statistické ročenky školství (MŠMT)

Počet dětí v MŠ podle zřizovatele

	Celkem	Veřejný sektor	v tom:			Privátní sektor	Církev
			MŠMT	obec	kraj		
2005/06	282 183	278 176	123	275 580	2 473	3 238	769
2006/07	285 419	281 377	118	278 795	2 464	3 194	848
2007/08	291 194	287 059	113	284 495	2 451	3 226	909
2008/09	301 620	297 069	142	294 441	2 486	3 615	936
2009/10	314 008	308 930	161	306 182	2 587	4 023	1 055
2010/11	328 612	322 572	157	319 789	2 626	4 893	1 147
2011/12	342 521	335 308	164	332 586	2 558	5 778	1 435
2012/13	354 340	345 746	144	343 016	2 586	6 967	1 627
2013/14	363 568	353 255	133	350 482	2 640	8 580	1 733
2014/15	367 603	355 758	148	352 979	2 631	10 001	1 844
2015/16	367 361	354 263	141	351 465	2 657	11 197	1 901

Důležité aspekty a problematické body poskytování MŠ

- **Finanční dostupnost** – většinou zohledněna sociální situace rodiny (ŽM – poplatek odpuštěn úplně), školné (cca 200 – 500 Kč/měsíc - nesmí přesáhnout 50% průměrných neinvestičních nákladů) a stravné (cca 20 – 25 Kč/den), od 2005 neplatí školné děti v posledním roku – přeneseno na mladší ročníky (navýšení až o 2/3), podfinancování systému → snížení kvality v důsledku přetížení kapacity
- **Prostorová dostupnost** – problém v menších lokalitách, poměrně velký podíl žádostí je odmítnut, pokrytí populace – 85-86% dětí od 3 do 6 let
- **Kvalita** (nárůst počtu dětí na 1 pracovníka/ici)
- **Problém s časovou flexibilitou** – neprovázanost s podmínkami na TP (návrat po RD, pracovní doba)
- **Provázanost s opatřeními harmonizace práce a rodiny** – podpora částečných úvazků během RD (do 2 let věku dítěte lze využít jen 46 hodin měsíčně (bude zrušeno) + omezená kapacita i pro starší děti – je možno dosáhnout garance do 2020?)